

PROFESIJOS TERMINŲ VARTOSENA KAUNO KOLEGIJOJE

Aušra Rimkutė-Ganusauskienė

Kauno kolegija

Anotacija. 2023 m. kovo mėnesį buvo atliktas tyrimas „Terminijos normos ir realioji vartoseną akademinėje veikloje“. Šiame straipsnyje pateikiami tyrimo rezultatai, tiksliau – siekiama atskleisti Kauno kolegijos dėstytojų profesijos terminų vartosenos ypatybes. Siekiant šio tikslo, keliami šie uždaviniai: 1) nustatyti, kokia yra Kauno kolegijos dėstytojų pozicija dėl norminių ir nenorminių terminų vartosenos skirtingose situacijose; 2) nustatyti terminų paieškos šaltinius, kuriais dažniausiai naudojasi dėstytojai; ir 3) įvertinti bendrųjų mokslo terminų pasirinkimą vartoti akademinėje veikloje. Tyrimo analizė leidžia teigti, kad aukštosios mokyklos dėstytojai stengiasi per paskaitas, rašydami mokslinius straipsnius ar pristatydami savo tyrimus moksliniuose renginiuose, vartoti lietuviškus arba tokius terminus, kurie yra norminiai ir pateikiami tam tikros srities terminų žodynuose ar terminų duomenų bazėse. Nenorminių terminų vartoseną iš esmės susijusi su profesiniu žargonu ir dažnesnė tais atvejais, kai neturima aiškaus ir nusistovėjusio tam tikros srities termino. Norėdami vartoti taisyklingus ir kalbinius reikalavimus atitinkančius profesijos terminus, dėstytojai turėtų ne tik puikiai išmanyti savo dėstomą dalyką, bet ir gilinti savo kalbinę kompetenciją, naudotis naujais terminų bankais ir žodynais, susipažinti su naujais Valstybinės lietuvių kalbos komisijos nutarimais. Tik tokiu atveju studentai galės iš dėstytojų mokytis taisyklingos tam tikros srities terminijos. Nustatyta, kad Kauno kolegijos dėstytojai dažniausiai naudojami savo srities terminų žodynais ir standartais, kiek rečiau terminų duomenų bazėmis. Nors daugumai respondentų svarbi išteklių kokybė, tačiau jie linksta naudotis paieškos sistemoje „Google“ rastais terminų šaltiniais, kurie ne visi yra patikimi ir sudaryti specialistų. Vertingiausi yra tie terminijos ištekliai, kurie yra kokybiški, reguliariai atnaujinami, lengvai pasiekiami ir atviri, sutelkti vienoje vietoje. Toks Lietuvoje yra Lietuvos Respublikos terminų bankas.

Reikšminiai žodžiai: terminų vartoseną, profesinė leksika, terminas, apibrėžtis

Įvadas

Terminai – svarbi profesinės leksikos dalis, be kurios neišsiverčia skirtingų profesijų atstovai, taip pat ir dėstytojai, siekiantys perduoti ne tik teorines, bet ir praktines savo srities žinias. Terminų nereikėtų tapatinti su kita profesinės leksikos dalimi – profesionalizmais, taip pat vartojamais tam tikros profesijos atstovų. Pastarieji yra laikomi tik terminų dubletais (Jakaitienė, 2010). Be to, dalis profesionalizmų gali būti laikoma profesiniu žargonu. Evalda Jakaitienė atkreipia dėmesį į terminų ir profesionalizmų skirtumą: „terminai visada turi turėti aiškią apibrėžtį, o profesionalizmai paprastai aiškinami terminu“ (Jakaitienė, 2010, p. 186). Kazimieras Gaivenis teigia, kad apskritai terminai priklauso „specialiajai leksikai, tačiau jos santykiai su kitomis šios leksikos grupės sąvokomis (pvz.: profesionalizmais, žargonizmais ir kt.) yra keliaprasmiai ir įvairiai aiškinami“ (Gaivenis, 2002, p. 20).

Šiuolaikinis mokslas vystosi neįtikėtinai greitai, atsiranda naujų daiktų, reiškinių, o su jais atsiranda ir poreikis juos įvardyti. Vis dažniau mokslininkai, dėstytojai, vertėjai, redaktoriai ir kt. kalbos vartotojai jaučia terminų stygių ir kartais net mano, kad kitų kalbų terminija yra tikslesnė, aiškesnė ar net labiau sunorminta. Tačiau taip nereikėtų mąstyti, nes lietuviška terminija nėra prasta. Tik terminus reikia nuolat tobulinti, tikslinti ir tam tikrais atvejais objektyviai vertinti, t. y. specialistams reikia imtis terminologinio darbo ir kurti savo srities terminus, jeigu jų trūksta, tikslinti esamus, jeigu jie klaidina ir yra netikslūs.

Siekiant išsiaiškinti, su kokiomis profesijos terminų vartosenos problemomis susiduria dėstytojai, 2023 m. kovo mėnesį buvo atliktas tyrimas „Terminijos normos ir realioji vartoseną akademinėje veikloje: Kauno kolegijos atvejis“. Dėstytojų atsakymai – šio **tyrimo objektas**. Reikia pasakyti, kad dėstytojų profesinė leksika, ypač profesijos terminų vartoseną, pastaraisiais metais tyrinėta nedaug (Rimkutė-Ganusauskienė, 2022; Grigonienė ir kt., 2014; Celiešienė, 2007). Daugiau skiriama dėmesio studentų kalbos tyrimams (Didjurgienė, Grigonienė, 2022; Matulionytė, Jakaitė-Bulbukienė, 2021; Macienė, 2018; Rutkienė, 2014 ir kt.).

Tyrimo problema. Dėstytojų profesijos terminų vartoseną, nes nuo jos priklauso ir studentų pasirinkimas vartoti taisyklingus ar netaisyklingus terminus.

Tyrimo tikslas – atskleisti Kauno kolegijoje dirbančių dėstytojų profesijos terminų vartosenos ypatybes.

Tyrimo uždaviniai:

1. nustatyti, kokia yra Kauno kolegijos dėstytojų pozicija dėl norminių ir nenorminių terminų vartosenos skirtingose situacijose;
2. nustatyti terminų paieškos šaltinius, kuriais dažniausiai naudojasi dėstytojai;
3. įvertinti bendrųjų mokslo terminų pasirinkimą vartoti akademinėje veikloje.

Tyrimo eiga, metodologija ir tiriamieji

2023 m. pavasarį Kalbų centre inicijuotas tyrimas „Terminijos normos ir realioji vartoseną akademinėje veikloje: Kauno kolegijos atvejis“. Siekiant įgyvendinti tyrimą, Kauno kolegijos bendruomenei buvo išsiųsta anoniminė trijų dalių anketa. Taigi tyrimo instrumentas – anketa su atviro ir uždaro tipo klausimais. Pirmoje anketos dalyje respondentams pateikti profesijos terminų vartosenos ypatybes atspindintys klausimai. Antroje dalyje duodamas bendrųjų mokslo terminų sąrašas ir prašoma pažymėti, kuriuos iš jų dėstytojai vartoja savo profesinėje veikloje. Anketos pabaigoje pateikiami bendrieji klausimai (amžius, lytis, darbo stažas ir kt.).

Iš viso į klausimus atsakė 133 respondentai, iš jų visi nurodė esantys dėstytojai, beveik trečdalis apklausos dalyvių nurodė dirbantys ir tiriamąjį darbą, t. y. esantys tyrėjai. Daugiausia užpildžiusių anketą respondentų buvo moterys (76 proc.). Pagal išsilavinimo kriterijų tyrimo dalyviai pasiskirto taip: daugiau nei 63 proc. turi magistro laipsnį, likusieji – daktaro laipsnį. Didžioji dalis dėstytojų dirba lektorais (69,7 proc.), gerokai mažiau – docentais (27,2 proc.), mažiausiai – asistentais (3,1 proc.). Daugelis respondentų pedagoginį darbą dirba 21 ir daugiau metų – 45,5 proc., 16–20 metų – 18,2 proc., 11–15 metų – vos 3 proc., 6–10 metų – 21,2 proc., 1–5 metus – 12,1 proc. Taigi, tiriamųjų pedagoginio darbo stažas svyruoja nuo 1 iki 21 metų ir daugiau. Tikėtina, kad tiek išsilavinimas, tiek pedagoginio darbo stažas gali turėti įtakos profesijos terminų vartosenai, jų vertinimui.

Apklausoje dalyvavo dėstytojai, kurių amžius nuo 31 iki 61 metų ir daugiau. Deja, anketos nepildė jaunesni nei 30 m. dėstytojai. Reikėtų pasakyti, kad tai galėjo šiek tiek iškreipti apklausos duomenis, nes skirtingo amžiaus dėstytojai yra skirtingo kalbinio sąmoningumo ir brandumo, vartoja savo kartai būdingas kalbines priemones, nuo viso to gali priklausyti ir terminų pasirinkimas bei vartosenos ypatybės.

Respondentų taip pat buvo prašoma nurodyti, kuriai mokslo ar meno sričiai priskirtų savo dėstomą dalyką. Net 42,4 proc. apklausos dalyvių dėsto socialinių mokslų, 24,2 proc. – humanitarinių mokslų, 21,2 proc. – technologijos mokslų sričių dalykus. Mažiausiai vaizduojamųjų menų ir medicinos bei sveikatos mokslų respondentų – po 6,1 proc.

Tyrimo metodologija paremta kiekybine ir kokybine prieiga. Atliekant šį tyrimą taikytas analitinis aprašomasis ir lyginamasis metodai, pasitelkiami matematinės statistinės analizės ir apklausos raštu metodai. Šie metodai leidžia rinkti, klasifikuoti ir sisteminti respondentų anketų duomenis, o gautus rezultatus apibendrinti. Atviri atsakymai analizuojami taikant turinio analizės metodą, leidžiantį respondentų atsakymus tirti ne tik kokybiškai, bet ir kiekybiškai (Krippendorff, 2004).

Profesijos terminų vartosenos tyrimo rezultatai

Pirmuoju anketos klausimu, kuris buvo atviras, buvo prašoma apibūdinti, su kuo siejasi žodis *terminas*. Daugiau negu pusė respondentų (52 proc.) atsakymuose minėjo, kad jiems žodis *terminas* susijęs su *sąvoka*. Ir iš tiesų, sąvoka – tai mąstymo forma, reiškiamą žodžiu ar žodžių junginiais. Beveik trečdaliui (30 proc.) respondentų terminai susiję su apibrėžtimi, daikto ar reiškinio apibūdinimu. Likę respondentai terminą sieja su mokslu, teorijomis, su specifine sritimi ar profesine kalba. Kai kurie tyrimo dalyviai atsakymuose mini ir vieną iš terminų reikalavimų – tikslumą, siedami jį su vienodu tam tikro termino supratimu, su „visuotinai priimtu daikto ar reiškinio apibūdinimu“, taip pat su susitarimu ar bendrai priimtu supratimu. Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad atsakymuose minimas tikslumo reikalavimas, visų pirma, remiasi termino apibrėžtyje nurodytų požymių atitikimu. Tais atvejais, kai apibrėžtyje nurodyti termino svarbiausi požymiai nedera su pačiu terminu, terminai yra laikomi netiksliais ir kartu netaisyklingais.

Antru klausimu buvo prašoma pažymėti arba įvardyti situacijas, kada respondentams prireikia tam tikros srities terminų. Visi tyrimo dalyviai minėjo, kad terminų jiems prireikia tada, kai aiškina naujas sąvokas studentams. Tai, kad respondentai aiškina studentams terminus, labai svarbu, nes tik suprasdami tam tikros srities sąvokas studentai gali sėkmingai toliau studijuoti pasirinktus dalykus. Apie 90 proc. apklausos dalyvių pažymėjo, kad jiems terminų prireikia rašant mokslinius straipsnius, atliekant mokslinius tyrimus ar rengiant mokslinius pranešimus konferencijoms. Apie pusė respondentų su naujais terminais susiduria skaitydami mokslinę literatūrą.

Kadangi kiekvienas terminas turi turėti apibrėžtį, Kauno kolegijos dėstytojų buvo klausama, ar jiems svarbu, kaip terminas apibrėžiamas. Daugiau nei pusė respondentų (51,5 proc.) atsakė, kad į termino apibrėžtį dažnai atkreipia dėmesį, kiek daugiau nei trečdalis (36,4 proc.) – labai dažnai, retai ir kartais – vos apie 12,1 proc. respondentų. Atsakymai rodo, kad daugeliui apklausoje dalyvavusių dėstytojų svarbu, kaip terminas yra apibrėžiamas. Tai leidžia daryti prielaidą, kad respondentai suvokia, jog apibrėžtimi yra tiksliai nusakoma arba apibūdinama tam tikra dalykinės srities sąvoka, išskiriami esminiai termino požymiai, atskleidžiantys sąvokos esmę: „Iš termino apibrėžties sužinau, kuo terminas išsiskiria, kas jam būdinga“, – mini vienas iš

tyrimo dalyvių. Pabrėžtina, kad dėstytojams svarbu gebėti apibrėžti sąvoką remiantis tam tikrais kriterijais bei suprasti tam tikros sąvokos ryšius su kitomis sąvokomis, gebėti atpažinti netinkamai apibrėžiamą sąvoką.

Iš tyrimo atsakymų matyti, kad apie 40 proc. respondentų labai dažnai terminų apibrėžčių ieško tam tikros srities terminų žodynuose, apie 32 proc. – paieškos sistemoje „Google“, apie 14 proc. tarptautinių žodžių žodynuose, „Lietuvių kalbos žodyne“, „Bendrinės lietuvių kalbos žodyne“ ar „Dabartinės lietuvių kalbos žodyne“, vos 4 proc. respondentų terminų apibrėžčių ieško kitų mokslininkų darbuose (vadovėliuose, straipsniuose ir pan.), tiek pat, t. y. 4 proc., terminų ir jų apibrėžčių ieško Lietuvos Respublikos terminų banke arba terminų duomenų bazėse užsienio kalba, 6 proc. respondentų nurodė, kad tais atvejais, kai terminas ir jo apibrėžtis pateikiama užsienio kalba, patys verčia į lietuvių kalbą. Tokiu atveju reikėtų nepamiršti pasitikrinti savo srities terminų žodynuose ar duomenų bazėse, galbūt jau toks terminas turi atitikmenį lietuvių kalba ir verstis nereikia. Primintina ir tai, kad ne visada tinka pažodinis vertimas, jis net gali klaidinti.

Apklauskos duomenys atskleidžia, kad ne visi respondentai suvokia termininės ir leksinės reikšmės skirtumus. Tiek įvairiuose lietuvių kalbos žodynuose, tiek tarptautinių žodžių žodynuose nėra pateikiamos terminų apibrėžtys. Juose duodamos žodžių leksinės reikšmės, t. y. konceptuali informacija apie pavadinamą dalyką (Jakaitienė, 2010). Kitaip tariant, minėtuose žodynuose yra pateikiama žodžių, vartojamų terminologijoje, leksinės reikšmės paaiškinimai ir nurodomos tų žodžių vartosenos sritys (Gaivenis, 2002). Tam tikros srities terminų žodynuose ar duomenų bazėse, terminų bančiuose fiksuojama termininė reikšmė, būdinga žodžiui tam tikros srities terminijoje (Kvašytė, 2005). Reikia pripažinti, kad paieškos sistema „Google“ yra paranki terpė informacijai ieškoti. Tik šiuo atveju reikia būti atidiems ir atsirinkti patikimus šaltinius. Ne visi terminų šaltiniai, rasti naudojant minėtą paieškos sistemą, yra patikimi. Vertėtų priminti ir tai, kad skirtinga tam tikros srities specialistų patirtis, sąvokos suvokimas, dalykinės žinios ar net vaizduotė lemia tai, kad tas pats terminas gali būti apibrėžiamas skirtingai. Terminologiniu požiūriu tai nėra blogai, nes apskritai termino apibrėžtis – konstruktyvaus tam tikros srities specialistų susitarimo rezultatas, todėl būna atvejų, kai teisinga ir tinkama gali būti ne viena, o net kelios apibrėžtys, kurios atskleidžia dalykinės srities specialistų išskirtus esminius ir skiriamuosius sąvokos požymius (Rimkutė-Ganusauskienė, 2021).

Tyrimo dalyvių buvo prašoma įvertinti savo srities mokslinės terminijos vartojimą lietuvių kalba. Su teiginiu, kad mokslinių terminų vartojimas lietuvių kalba yra aiškus ir nusistovėjęs sutinka apie 55 proc. respondentų, tačiau apie 38 proc. dėstytojų mano, kad, nors mokslinių terminų vartojimas lietuvių kalba iš esmės yra nusistovėjęs, tačiau pasitaiko pavienių nesistemiškų ar netaisyklingų terminų. 7 proc. respondentų mano, kad lietuviškų terminų tam tikrose srityje trūksta. Lietuviškų terminų stygius susijęs su sparčia mokslo pažanga. Nors iš kai kurių atsakymų matyti, kad respondentams labai svarbu per paskaitas, rašant mokslinius straipsnius, mokslinių tyrimų rezultatus pristatant konferencijose vartoti pagrindinius terminų reikalavimus, tokius kaip taisyklingumas, aiškumas ir tikslumas, atitinkančius terminus, tačiau tai leidžia teigti, kad tik dalis Kauno kolegijos dėstytojų supranta lietuviškų terminų vartosenos svarbą.

Paklausti, kuriuos netaisyklingų terminų pavartojimo atvejus pastebi dažniausiai, 82 proc. respondentų minėjo prie lietuvių kalbos neadaptuotus terminus. Daugiau negu pusė tyrimų dalyvių (63 proc.) pastebi vartojant pažodinius vertinius, trečdaliui kliūva ir netaisyklinga daryba ar tiesiog rašyba.

Net 78,8 proc. respondentų pirmenybę teikia lietuviškiems terminams, apie 9,1 proc. – nelietuviškiems. Likusieji nurodė, kad termino pasirinkimas priklauso nuo aplinkybių arba nuo to, kokį terminą yra įpratę vartoti. Apie 3 proc. respondentų nurodė, kad aiškindami naują sąvoką studentams pateikia tiek lietuvišką, tiek nelietuvišką terminą. Akivaizdu, kad vartojant lietuviškus terminus siekiama užtikrinti lietuviškos mokslo kalbos raidą. Terminologas Stasys Keinys teigia, kad „[K]albant apie terminų lietuviškumą, visų pirma galvoje turima tai, kad pagrindinis, svarbiausias lietuvių terminologijos šaltinis turi būti pati lietuvių kalba, <...>“ (Keinys 1996 [2005]: 246). Naujausiame tarptautiniame standarte ISO 704 *Terminology work – Principles and methods*, pasirodžiusiame 2022 metais, kaip vienas iš svarbių terminijos tvarkybos principų nurodomas kalbos grynumas, t. y. teigiama, kad pirmenybę reikėtų teikti savos kalbos terminams.

Aptarto klausimo, kuriems terminams – lietuviškiems ar nelietuviškiems – teikia pirmenybę, atsakymus bandyta patikrinti prašant įvertinti 5 balų skalėje, kai 0 – negaliu atsakyti, 1 – niekada, o 5 – visada. Visada vartoja tarptautinius terminus 8 proc. respondentų, labai dažnai ir dažnai – 39 proc., kartais – 44 proc., niekada tarptautinių terminų nevartoja 4 proc. Į šį klausimą negalėjo atsakyti 5 proc. respondentų. Iš esmės šie rezultatai su tampa su anksčiau aptartais, kai respondentai teigė pirmenybę skiriantys savos kilmės terminams.

Tyrimo dalyviai nurodė, kad tam tikrais atvejais, kai nėra tinkamo taisyklingo ir nusistovėjusio termino, per paskaitas vartoja profesinį žargoną, suprasdami, kad tai paprastai yra nesistemiški, netaisyklingi, stilistiškai konotuoti sąvokų pavadinimai, kurių nereikėtų vartoti mokslo darbuose.

Tyrimo dalyvių buvo klausta ir apie terminams keliamus reikalavimus. Taisyklingumas – vienas svarbiausių terminų kalbinių reikalavimų (Gaivenis, 2002). Net 94 proc. respondentų nurodė, kad jiems labai svarbu ir svarbu, ar terminas yra taisyklingas. Likusiesiems respondentams šis reikalavimus pasirodė nei

svarbus, nei nesvarbus. Tai galbūt susiję ir su nelietuviškų terminų vartoseną, ir su profesiniu žargonu. Apskritai tam tikros srities terminų taisyklingumo reikalavimas yra svarbus, siekiant vienodo ir sklandaus dalykinio bendravimo. Tai patvirtina ir viena garsiausių terminologijos teoretikių Teresa Cabré teigdama, kad pirmenybė turėtų būti teiktina terminų normas atitinkantiems, t. y. taisyklingiems, terminams, o ne slengo ar kitiems žodžiams, vartojamiems kaip terminai (Cabré, 2023).

Į klausimą, kodėl vartojami netaisyklingi ar nelietuviški terminai, didžioji dalis respondentų (57 proc.) nurodė, kad susiję su ekstralingvistiniu veiksniu – įpročiu vartoti tokius terminus. 18 proc. tyrimo dalyvių nurodė, kad tiesiog nežino taisyklingo termino, 15 proc. respondentų teigia, kad taisyklingas terminas jiems nėra priimtinas, 10 proc. pažymėjo teiginį, kad pasiūlytų terminologų taisyklingų terminų nesirenka, nes nesutinka, kad jie yra taisyklingi ir tikslūs. Akivaizdu, kad dešimtadalio respondentų pasirinkimas nepritarti terminologų nuomonei gali būti siejamas su sąmoningumu vartoti taisyklingą ir norminę savo srities terminiją. Buvo respondentų, kurie nurodė, kad netaisyklingų terminų vartoseną susijusi ir su anglų kalbos įtaka. Vienas respondentas atkreipė dėmesį į tai, kad „lietuvių kalba mažai rašoma mokslinių straipsnių bei kitų šaltinių ir lietuviška terminija baigia išnykti“.

Tyrimo dalyvių buvo klausama, ar jie pastebi, kai akademinėje aplinkoje yra vartojami netaisyklingi, pasenę ar netikslūs terminai. Tokią terminų vartoseną pastebi daugiau nei pusė respondentų (apie 66,6 proc.), nei pastebi, nei nepastebi – apie 27,3 proc. Į pateiktą klausimą atsakyti negalėjo 6,1 proc. tyrimo dalyvių.

Be viso to, respondentų buvo prašoma pateikti terminų, dėl kurių jiems kyla neaiškumų, ir pakomentuoti, kodėl. Dešimtadalis tyrimo dalyvių į šį klausimą atsakyti nepageidavo. Beveik šeštadalis (16 proc.) respondentų minėjo terminus *rinkodara* ir *marketingas*, dėl kurių vartosenos nesutariama. Jų vartoseną reikėtų pakomentuoti terminologų įžvalgomis.

Dar 2010 m. Valstybinės lietuvių kalbos komisijos Terminologijos pakomisė svarstė klausimą dėl termino *marketingas* (plg. angl. *marketing*) vartojimo. Tada buvo nutarta, kad „anglų kalbos žodis *marketing* savo raiška aiškiai neparodo sąvokos turinio, todėl ir iš lietuviško termino atitiktams nederėtų reikalauti, kad raiška visiškai atskleistų turinį. Terminų semantika ir motyvacija yra svarbūs dalykai, tačiau nepamirština, kad terminas kartu yra ir susitarimo dalykas, todėl dėl reikšmės nereikėtų kritikuoti jau keliolika metų daugelyje žodynų ir kitų leidinių teikiamo anglų k. termino *marketing* lietuviško atitiktams *rinkodara*“ (Umbrasas, 2010). Terminologų tąkart buvo atkreiptas dėmesys į tai, „kad terminas *rinkodara* nebuvo paimtas iš kalbos, o specialiai sukurtas kaip anglų k. termino *marketing* atitiktumu. Taigi negalima teigti, kad *rinkodara* įvardija siauresnę sąvoką, nei apima *marketingas*. Taip daroma žala terminijai, vartotojai dar labiau supainiojami. Prireikus įvardyti kitą – siauresnę – sąvoką, jai reikėtų kito termino“ (Umbrasas, 2010). Argumentuota ir tuo, kad lietuviškas terminas *rinkodara* vartojamas įvairiuose teisės aktuose, yra įtrauktas į terminų žodynus.

Kai kurie respondentai pateikė ir naujų, neseniai atsiradusių terminų, tokių kaip *influenceris*, *klasteris*, *mindfulnessas*, *ruminavimas*, *overbikingas* ir kt. Visi jie, išskyrus terminą *klasteris* (žr. TB – Lietuvos Respublikos terminų bankas), yra nevartotini lietuvių kalboje ir taisomi. *Aiškinamajame ryšių su visuomene terminų žodyne* „asmuo, kurio nuomonė, požiūris ir įžvalgos konkrečiais klausimais turi įtakos tam tikros asmenų grupės ar organizacijos nuostatoms bei elgsenai“ (Lipskytė ir kt., 2018, p. 47), vadinamas *nuomonės formuotoju*, kaip sinonimas pateikiamas angliškos kilmės terminas *influenceris* (plg. angl. *influencer*). Taigi, ryšių su visuomene srityje pirmenybė teikiama skolinio *influenceris* atitiktumui.

Terminas *mindfulnessas*, plg. angl. *mindfulness*, neteiktinas. Kalbant apie asmens patirties ir išminties lydimą visišką dėmesio ir sąmonės sutelktį į tai, kas daroma, kas vyksta kūne, psichikoje ir aplinkoje „čia ir dabar“, siūloma vartoti lietuvišką atitiktumą *atida*. Jis fiksuojamas *Aiškinamajame psichologijos terminų žodyne* (Bagdonas ir Bliumas, 2019).

Terminas *ruminavimas* retas (plg. angl. *to ruminate*), vartojamas kalbant apie apmąstymą ar įstrigimą tose pačiose įkyriose savo mintyse. Šiam hibridinės darybos terminui lietuviško atitiktams dar nėra pasiūlyta. Dažniausiai turizmo srityje vartojamas nelietuviškas terminas *overbikingas* (plg. angl. *overbooking*) taip pat dar neturi lietuviško atitiktams.

Kaip matyti, nauji terminai dažnai kelia neaiškumų, ypač tol, kol nusistovi jų vartoseną arba jie yra įtraukiami į oficialius terminų bankus ar žodynus.

Taisyklingų terminų, kaip rodo atsakymai, prireikus respondentai dažniausiai ieško savo srities terminų žodynuose ir standartuose (72,7 proc.) ir terminų duomenų bazėse (36,4 proc.). 3 proc. tyrimo dalyvių nurodė, kad jų srities terminų žodynų nėra. Beveik visi respondentai (88 proc.) teigia, kad jiems svarbi terminų išteklių kokybė, tačiau tai šiek tiek prieštarauja su jų atsakymu į klausimą, kuriuo buvo siekiama sužinoti, kur ieško taisyklingų terminų, nes daugiau negu pusė respondentų, be terminų žodynų ir duomenų bazių, nurodė, kad naudojami ir paieškos sistema „Google“, kurios rezultatai ne visada yra patikimi.

Buvo norima sužinoti, kuriomis terminų duomenų bazėmis naudojamosi dažniausiai. Kaip terminų duomenų bazę 63,6 proc. respondentų nurodė „Visuotinę lietuvių enciklopediją“. Nors tai patikimas šaltinis,

bet vertėtų priminti, kad enciklopedija nėra tas pats, kas enciklopedinis terminų žodynas. Lietuvos Respublikos terminų banku naudojasi apie 39,4 proc. apklausos dalyvių. Norėtuši, kad šis procentas būtų gerokai didesnis ir kad Terminų banku, kaip patikimu ir dideliu internetu laisvai prieinamu lietuviškų terminų šaltiniu, naudotųsi ne tik dėstytojai, bet ir studentai (plačiau apie Terminų banką žr. Umbrasas, 2023).

Dar vienu klausimu buvo siekiama išsiaiškinti, kas, respondentų manymu, yra atsakingas už tam tikros srities terminijos tvarkybą – visuomenė, tam tikros srities specialistai ir mokslininkai ar terminologai. Didžioji dalis tyrimo dalyvių (72,7 proc.) mano, kad tam tikros srities terminiją turi tvarkyti tos srities specialistai ir mokslininkai. Kiek daugiau nei penktadalis (21,2 proc.) respondentų terminijos tvarkybos darbą sieja su terminologais, likusieji tyrimo dalyviai terminų tvarkybą sieja su pačia visuomene.

Apibendrinant galima pasakyti, kad Kauno kolegijos dėstytojai pirmenybę teikia lietuviškiems terminams, tiek aiškindami naują sąvoką studentams, tiek rašydami mokslinius straipsnius ar kt. darbus. Didžioji dalis respondentų terminų stengiasi ieškoti patikimuose šaltiniuose, tokiuose kaip konkrečių sričių terminų žodynai ar terminų duomenų bazės. Problemų dažniausiai kyla tada, kai susiduriama su nauju, nenusistovėjusiu terminu, paprastai skolintu, kuriam dar nėra tikslaus atitikmens lietuvių kalba.

Bendrijų mokslo terminų vartosenos tyrimo rezultatai

Antra tyrimo dalis skirta konkrečių terminų vartosenai išsiaiškinti. Respondentams buvo pateikti 24 terminai, laikytini bendrais įvairioms mokslo sritims ir prašyta pažymėti, kuriuose terminus vartoja. Tarp pateiktų terminų buvo ir vartotinių, ir nevartotinių.

Iš atsakymų matyti, kad respondentai renkasi vartoti terminą *autorinė sutartis*. Šis terminas kaip oficialus vartoti teikiamas Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatyme. 96 proc. respondentų vartoja terminą *bendraautorius*, kuris laikomas netaisyklingos darybos žodžiu. Prireikus reiktų vartoti terminą su galūne *-is*, t. y. *bendraautoris*. Pastarąjį terminą fiksuoja palyginti naujas *Aiškinamasis akademinio sąžiningumo terminų žodynas* (Tauginienė ir kt., 2019). Pasitikrinti termino tinkamumą galima tiek Valstybinės lietuvių kalbos komisijos konsultacijų banke, tiek Lietuvos Respublikos terminų banke. Kalbėdami apie šrifto stilių, kai rašmenys, norint juos paryškinti, rašomi pastorintomis linijomis, respondentai dažniau (65 proc.) renkasi vartoti iš anglų kalbos gautą skolinį *boldas*, negu lietuvišką jo atitikmenį *pusjuodis (šriftas)*. Kadangi dėstytojams tenka rengti projektus, duoti užduotis studentams, aktuali termino *dedlainas* vartoseną. Iš atsakymų matyti, kad apie trečdalis tyrimo dalyvių renkasi šį terminą vartoti, nors jis yra laikomas nevartotinu skoliniu iš anglų kalbos (plg. angl. *deadline*). Vietoj jo būtų galima vartoti *galutinis terminas* ar *termino pabaiga*.

Bandyta išsiaiškinti, ar vartojamas terminas *atmintukas* (plg. angl. *flash memory, memory key*) vietoj vartosenoje dažnų svetimybų *flešas* ar *flešiukas*. Lietuvišką terminą *atmintukas* vartoja 39 proc. respondentų, likusieji renkasi vartoti svetimybę.

Daugiau negu pusė tyrimo dalyvių priemonę kam nors pažymėti vadina nelietuvišku terminu *markeris*, nors greta nurodo, kad vartoja ir lietuvišką atitikmenį *žymeklis*.

Paprašius pasirinkti, kuriam terminui *čatas* ar *pokalbių kambarys* teikia pirmenybę, iš atsakymų matyti, kad respondentai (82 proc.) yra linkę vartoti lietuvišką terminą *pokalbių kambarys*.

Atsakymai rodo, kad terminai *pilotinis projektas* ir *bandomasis projektas* nėra suprantami kaip sinonimai, kai *pilotinis projektas* yra netikslus vertinys iš anglų kalbos (plg. angl. *pilot project*), o terminas *bandomasis projektas* – pasiūlytas vartoti jo atitikmuo. Net du trečdaliai apklausos dalyvių vartoja svetimybę *e-mailas* (plg. angl. *e-mail*). Galima daryti prielaidą, kad tokį jų pasirinkimą lėmė kasdienė šnekamoji kalba. Šis skolinys vartojamas kaip profesinio žargono žodis.

Siekiant sužinoti, ar apklausos dalyviai, kalbėdami apie tam tikros informacijos pristatymą daugialypės terpės priemonėmis, vartotų lietuvišką atitikmenį ar svetimybę iš anglų kalbos, pateikti abu pasirinkimai. Iš atsakymų matyti, kad 64 proc. respondentų vartoja skoliną terminą *prezentacija* (plg. angl. *presentation*), o terminą *pateiktis* renkasi šiek tiek daugiau dėstytojų – 73 proc. Tai leidžia manyti, kad galbūt tyrimo dalyviai terminų *prezentacija* ir *pateiktis* nelaiko sinonimais ir jais vadina netapačius dalykus. Specialistų yra siūloma pirmenybę teikti lietuviškam atitikmeniui *pateiktis* (Dagienė ir kt., 2008).

Paprašius pasirinkti, ar vartotų terminą *kontraktas* (plg. lot. *contractus*), respondentų atsakymai pasiskirstė apylygiai. Šio termino nevartotų apie 52 proc. respondentų. Net 97 proc. dėstytojų rinktuši vartoti lietuvišką terminą *sutartis*.

Klausta ir dėl svetimybės *mytas* (plg. angl. *meet*) vartosenos. 85 proc. respondentų nurodė, kad šio termino nevartoja. Tai leidžia manyti, kad vietoj svetimybės renkasi vartoti lietuvišką atitikmenį *susitikimas*.

Internetu transliuojamą seminarą daugiau nei pusė tyrimo dalyvių vadina aplietuvintu terminu *vebinaras*. Didžioji dalis (73 proc.) nesirenka termino su nelietuviška raide *w*: *webinaras* (plg. angl. *webinar*).

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad toks seminaras *Aiškinamajame ryšių su visuomene terminų žodyne* (Lipskytė ir kt., 2018) vadinamas dvižodžiu terminu *internetinis seminaras*. Pastarąjį terminą ir reikėtų vartoti, neplečiant internetu transliuojamų seminarų pavadinimų skaičiaus.

Tyrimo dalyvių klausta, ar, jų manymu, būtų naudingi praktiniai mokymai terminų vartosenos, taip pat terminų paieškos klausimais. Daugiau negu pusė respondentų (51,5 proc.) mano, kad tokie mokymai praverstų. Tai galbūt galima būtų sieti su motyvacija profesinėje veikloje vartoti taisyklingus savo srities terminus. Net 42,4 proc. tyrimo dalyvių į šį klausimą atsakyti negalėjo. Toks didelis procentas galbūt gali būti susijęs su anksčiau minėtu dažnu paieškos sistemos „Google“ naudojimu terminų vartosenos klausimams išsiaiškinti. Taigi, ir poreikio dalyvauti mokymuose dėl to gali nebūti. Likusieji apklausos dalyviai mano, kad naudingi būtų mokymai susiję su terminų paieška, o dėl mokymų apie terminų vartoseną paabejota: „kažin, ar bus naudos, jei darbuotojų (studentų) aplinkoje visi ir toliau vartos „neteisingus“ terminus“. Toks požiūris iš esmės netinkamas, nes nėra susijęs su vidine motyvacija vartoti norminius terminus ir kitus tokių terminų mokytis. Dėstytojas privalo savo darbe vartoti tokius terminus, kurie yra taisyklingi, aiškūs, visiems vienodai suprantami. Natūralu, kad kai kurių sričių terminų trūksta, tačiau klaidingai manoma, kad kita kalba, ypač anglų kalba, mokslines mintis reikšti lengviau, kad kitų kalbų terminai yra tikslesni. Mokslo terminus reikia kurti. Ir tai daryti turi patys tam tikrų sričių specialistai, taip pat ir dėstytojai. Tam reikalingos tam tikros pačių dėstytojų nuostatos.

Apibendrinant reikėtų pasakyti, kad nors bet kurios srities terminija kinta ir reikia tobulinti ar pildyti tam tikrų sričių sąvokų sistemas, nepamirština, kad mokslinė terminija turėtų būti sukurta laikantis bendrijų terminų kūrimo ir norminimo principų ir taisyklių. Dėstytojai tyrėjai arba dėstytojai mokslininkai yra naujų terminų kūrėjai, vartotojai ir platintojai. Norėdami vartoti taisyklingus ir kalbinius reikalavimus atitinkančius profesijos terminus, dėstytojai turėtų ne tik puikiai išmanyti savo dėstomą dalyką, bet ir gilinti savo kalbinę kompetenciją, naudotis naujausiais terminų bankais ir žodynais, susipažinti su naujausiais Valstybinės lietuvių kalbos komisijos nutarimais. Tik tokiu atveju studentai galės iš dėstytojų mokytis taisyklingų profesijos terminų.

Rekomendacijos

Kauno kolegijos dėstytojai turėtų gilinti profesijos terminų vartosenos klausimus, stiprinti naudojimąsi patikimais terminijos šaltiniais, todėl rekomenduotina rengti seminarus terminų vartosenos ir paieškos klausimais.

Išvados

1. Gauti tyrimo duomenys rodo, kad Kauno kolegijos dėstytojai, priklausomai nuo situacijos (naujos sąvokos aiškinimas per paskaitas studentams, mokslinio straipsnio rašymas, mokslinio tyrimo atlikimas, rengimasis mokslinei konferencijai ir pan.), renkasi vartoti norminius tam tikros srities terminus. Ne visi dėstytojai vartoja taisyklingus ir (ar) lietuviškus terminus, kai kurie pirmenybę skiria skolintiems ar netaisyklingiems terminams. Kaip rodo kai kurių respondentų atsakymai, tokia profesijos terminų vartoseną gali būti susijusi su profesiniu žargonu, kuris skiriasi nuo mokslo kalboje vartojamų terminų.
2. Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad Kauno kolegijos dėstytojai dažniausiai naudojami savo srities terminų žodynais ir standartais, kiek rečiau terminų duomenų bazėmis. Nors daugumai respondentų svarbi išteklių kokybė, tačiau jie linksta naudotis paieškos sistemoje „Google“ rastais terminų šaltiniais, kurie ne visi yra patikimi ir sudaryti specialistų. Vertingiausi yra tie terminijos ištekliai, kurie yra kokybiški, reguliariai atnaujinami, lengvai pasiekiami ir atviri, sutelkti vienoje vietoje. Toks Lietuvoje yra Lietuvos Respublikos terminų bankas.
3. Nustatyta, kad Kauno kolegijos dėstytojai yra linkę pirmenybę teikti norminiams terminams, tokiems kaip atmintukas, rinkodara, žymeklis, pokalbių kambarys, bandomasis projektas, pateiktis, sutartis ir kt. Tai sietina tiek su poreikiu dirbant su studentais vartoti taisyklingus terminus, tiek su pačių dėstytojų sąmoningu apsisprendimu kalbėti taisyklinga mokslo kalba. Netaisyklingų terminų, pvz.: čatas, webinaras, kontraktas, e-mailas, pilotinis projektas ir kt., vartoseną labiau sietinas su įpročiu šnekamojoje kalboje vartoti netaisyklingus terminus, taigi, su profesinio žargono įtaka akademinėi kalbai.

Literatūra

1. Bagdonas, A., & Bliumas, R. (2019). *Aiškinamasis psichologijos terminų žodynas*. Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
2. Cabré, T. (2023). *Terminology: Cognition, language and communication*. John Benjamins Publishing Company. DOI: <https://doi.org/10.1075/ivitra.36>.
3. Celiešienė, V. (2007). Dėstytojų kalba – vienas iš akademinės kalbinės aplinkos veiksnių. *Santalka. Filologija*, 15 (4), 53–60.
4. Dagienė, V. ir kt. (2008). *Enciklopedinis kompiuterijos žodynas*. TEV.
5. Didjurgienė, A., & Grigonienė, G. (2022). Norminių ir nenorminių neologizmų paplitimas studentų kalboje. *Studijos – verslas – visuomenė: dabartis ir ateities išvalgos*, 1 (7), 75–80. DOI: <https://doi.org/10.52320/svv.v1iVII.238>.
6. Gaivenis, K. (2002). *Lietuvių terminologija: teorijos ir tvarkybos metmenys*. Lietuvių kalbos instituto leidykla.
7. Grigonienė, G., Peleckienė, L., & Alešiūnaitė, L. (2014). Kalbos klaidų pokyčiai specialybės dalykų dėstytojų kalboje. *Profesinės studijos: teorija ir praktika*, 14, 36–43.
8. ISO 704: 2022 (E) *Terminology work – Principles and methods*. Switzerland.
9. Jakaitienė, E. (2010). *Leksikologija: studijų knyga*. Vilniaus universiteto leidykla.
10. Keinys, S. (1996 [2005]). Ar mūsų terminija lietuviška? *Dabartinė lietuvių terminologija*. Lietuvių kalbos institutas, 246–250.
11. Krippendorff, K. (2004). *Content analysis an introduction to its methodology*. 2 edit., Sage Publications. https://www.daneshnamehicsa.ir/userfiles/files/1/9-%20Content%20Analysis_%20An%20Introduction%20to%20Its%20Methodology.pdf.
12. Kvašytė, R. (2005). *Mokomasis terminologijos žodynėlis*. VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
13. Lipskytė, T., Matkevičienė, R. ir kt. (2018). *Aiškinamasis ryšių su visuomene terminų žodynas* [el. išteklius]. Lietuvos komunikacijos asociacija. <https://www.ltka.eu/wp-content/uploads/2020/01/LTKA-termin%C5%B3-%C5%BEodynas.pdf>.
14. Macienė, J. (2018). Studentų darbų mokslinio stiliaus trūkumai. *Informacijos mokslai*, 81, 92–105. DOI: <https://doi.org/10.15388/Im.2018.0.11942>.
15. Matulionytė, A., Jakaitė-Bulbukienė, K. (2021). Students' attitudes towards the atandardisation of the Lithuanian language. *Taikomoji kalbotyra*, 16, 110–130. DOI: <https://doi.org/10.15388/Taikalbot.2021.16.7>.
16. Rimkutė-Ganusauskienė, A. (2021). Sudėtinio termino dėmenų ir apibrėžties subordinacija: vieno atvejo analizė. *Terminologija*, 28, 175–191. DOI: <http://doi.org/10.35321/term28-08>.
17. Rimkutė-Ganusauskienė, A. (2022). Kauno kolegijos bendruomenės požiūris į lietuvių kalbos vartoseną. *Mokslo taikomieji tyrimai Lietuvos kolegijose*, 18 (1), 5–9.
18. Rutkienė, L. (2014). Praktinio ir akademinio specialybės kalbos kultūros žinių taikymo analizė. *Santalka. Filologija, Edukologija*, 22 (1), 89–96. DOI: <http://dx.doi.org/10.3846/cpe.2014.09>.
19. Tauginienė, L., Gaižauskaitė I. ir kt. (2019). *Aiškinamasis akademinio sąžiningumo terminų žodynas* [el. išteklius]. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. https://vtdko.lt/wp-content/uploads/Aiskinamasis_akademinio_saziningumo_terminu_zodynas_2019_mpdf.pdf.
20. TB – *Lietuvos Respublikos terminų bankas*. <https://terminai.vlkk.lt/>.
21. Umbrasas, A. (2010). *Terminų ringas: „marketingas“ prieš „rinkodara“*. <https://vlkk.lt/naujienos/kitos-naujienos/terminu-ringas-marketingas-pries-rinkodara?lang=lt>.
22. Umbrasas, A. (2023). Lietuvos Respublikos terminų bankas: 20 metų po įstatymo priėmimo. *Terminologija*, 30, 142–167. DOI: <http://doi.org/10.35321/term30-7>.

USING PROFESSIONAL TERMS AT KAUNO KOLEGIJA HIGHER EDUCATION INSTITUTION

Summary

The research “Terminology norms and actual usage in academic activities” was carried out in March 2023. This article aims to present the research results and reveal the peculiarities of the usage of terminology by the academic staff at Kauno kolegija Higher Education Institution. To achieve this goal, the following tasks are set: 1) to determine the position of the academic staff of Kaunas kolegija regarding the usage of normative and non-normative terms in different situations; 2) to determine the sources of searching for the terms that academics most frequently use; and 3) to assess the choice of general scientific terms for use in academic activities. The analysis of the study findings suggests that during lectures, the academic staff in higher education tend to use correct Lithuanian terms that are available in dictionaries or databases of terms in their field of expertise, as well as while writing scientific articles or presenting their research at scientific events. The use of irregular or unrecommended terms is essentially related to professional jargon. It is more frequent in cases where there is no clear and well-established term for a given field. To use correct and linguistically appropriate professional terms, academics should have an excellent knowledge of their subject, improve their linguistic competence, use the most up-to-date term banks and dictionaries, and know the latest recommendations of the State Commission for the Lithuanian Language. Only in this way will students be able to learn the correct terminology in a given field from their academics. The study shows that the academic staff of Kauno kolegija primarily rely on dictionaries and standards of terms from their field of expertise and use term databases less frequently. Although the quality of resources is important to most respondents, they tend to use terminology sources they find on Google, which are not all reliable and compiled by specialists. The best terminology resources are those that are open, easily accessible, updated frequently, and centralised. Termbank of the Republic of Lithuania is one such resource.

Keywords: usage of terms, professional lexicon, term, definition

Informacija apie autorę

dr. Aušra Rimkutė-Ganusauskienė. ORCID id: <https://orcid.org/0000-0001-8655-7333>. Kauno kolegijos Menų ir ugdymo fakulteto Kalbų centro ir Pedagogikos katedros dėstytoja. Mokslinių tyrimų kryptys: lietuvių terminologija, terminografija, aprangos ir religijos terminija.
El. pašto adresas: ausra.ganusauskiene@go.kauko.lt